

15. Лукаш Г. П. Ономастикон прозових творів В. Винниченка: Автореф. дис... канд. філол. н. – Дніпропетровськ, 1997. – 18 с.
16. Магазаник Э. Б. Поэтика имен и эзопов подтекст в повести Гоголя „Вий” // Труды Самаркандского гос. ун-та. – Новая серия. – Вып. 123. – Самарканд, 1963. – С. 117-123.
17. Михайлов В. Н. Лингвистический анализ ономастической лексики в художественной речи: Учебное пособие. – Симферополь: СимфГУ, 1981. – 28 с.
18. Михайлов В. Н. О специфике литературной ономастики // Вопросы стилистики: Стилистика художественной речи. Межвуз. науч. сб. – Саратов: Изд. Сарат. ун-та, 1988. – С. 3-19.
19. Никонов В. А. Введение в топонимику. – М.: Наука, 1965. – 175 с.
20. Петрова Л. П. Власне ім'я як засіб інтелектуалізації поетичного мовлення (на матеріалі поезій Ліни Костенко): Дис. .. канд. філол. н. – Харків, 2003. – 210 с.
21. Привалова М. И. Функции личных имен и фамилий в произведениях М. Е. Салтыкова-Щедрина // Ученые записки ЛГУ. Серия филологических наук. – № 161. – Вып. 18. – Л., 1952. – С. 129-148.
22. Пустовіт Л. О. Словник української поезії другої половини ХХ ст. (семантико-функціональний аспект): Автореф. дис... канд. філолог. н. – К., 1983. – 26 с.
23. Селіверстова Л. І. Ономастикон у поетичному ідіолекті Яра Славутича: Дис. ... канд. філол. н. – Харків, 2002. – 315 с.
24. Суперанская А. В. Общая теория имени собственного. – М: Наука, 1973. – 367 с.
25. Фоякова О. И. Имя собственное в художественном тексте. – Л.: ЛГУ, 1990. – 103 с.
26. Vlanar V. The Problem of a system of personal names // Onomastika. – Т. XV, z. 1-2. – Wroclaw-Warszawa-Krakow, 1970. – S. 163-165.
27. Wilkon A. Nazewnictwo w utworach Stefana Zeromskiego. – Wroclaw-Warszawa-Krakow, 1970. – 154 s.

А. В. Шумейкіна

**БАГАТОЗНАЧНІ ДІЄСЛОВА КОНКРЕТНОЇ ФІЗИЧНОЇ ДІЇ
ЛАМАТИ, ТОПТАТИ, БИТИ, ГРИЗТИ В СУЧАСНІЙ УКРАЇНСЬКІЙ
МОВІ: ФУНКЦІОНАЛЬНИЙ АСПЕКТ (на матеріалі історичного роману
Павла Загребельного „Євпраксія”)**

Дієслово - частина мови, що служить для вираження динамічної ознаки (дії, стану) у процесі її тривання, розгортання або становлення [17, 296]. Дієслова, як відомо, поділяються на три семантичні класи „Дії”, „Руху” і „Процесу” [15, 250]. Якщо у синтагматичному плані слабким є клас „Процес”, а у парадигматичному аспекті – клас „Рух”, то „Дія” є сильним класом в обох планах [15, 253], тому вже давно привертає увагу мовознавців (Ю. Д. Апресян, А. А. Уфимцева, О. М. Селіверстова, Т. А. Кильдибекова, І. В. Сентенберг, А. П. Чудинов та ін.).

І. Р. Вихованець поділяв предикати на два класи, чи на дві „ознаки”: *дія* і *стан*. Вивчаючи частини мови [5], він встановив, що специфіку дієслова як центральної частини мови найповніше відбивають предикати *дії*, оскільки „з

ними пов'язане вираження власне-динамічних характеристик і сполучуваність із найбільшою кількістю непередикатних слів (іменників) [5, 86]". Із двох підкласів ознак (дія і стан) *дія* найбільш повно відповідає семантиці дієслова як частини мови на позначення динамічної ознаки [5, 233]. Характерною ознакою дієслів дії, як зазначав І. Р. Вихованець, є їх вужчий порівняно з дієсловами стану лексичний діапазон лівобічної суб'єктної позиції і ширше з лексичного погляду охоплення правобічної об'єктної валентності [5, 86].

О. Ю. Грипас серед основних семантичних компонентів, чи родових значень (таксонометрична належність), дієслів виділяє *дію (діяльність), процес і стан*. Кожен із виділених класів має своє семантичне поле, осмислене в наборі певних семантичних компонентів, що становлять схему тлумачення дієслівної лексеми як презентанта певної ситуації [7, 50]. Свою позицію О. Ю. Грипас формулює у такий спосіб: „Наприклад, дієслова фізичної дії своєю таксономічною категорією діяльності визначають набір компонентів: „дія, здійснювана діячем” та „об'єкт, на який спрямована дія” (структурна схема: S + P + O). Фізична дія осмислюється як перехідна (від суб'єкта на об'єкт), цілеспрямована (на об'єкт або на результат), здійснювана в реальному часі і в реальних просторових координатах, передбачає застосування знаряддя (чи засобу) виконання дії або її адресата, на користь чи шкоду якого вона відбувається. Напр.: *висівати* (хто – що, куди), *стругати* (хто – що, чим) та ін. [7, 50]”.

Отже, *предикат дії* вимагає, щоб його супроводжував іменник із семантичною функцією діяча і щоб іменник стосувався назв істот. Детермінантом класу конкретної фізичної дії (далі КФД) є прямий додаток. До того ж, сема об'єктності залишається загальною умовою семантики дії. Конститутивною ознакою дієслівної дії виступає екстравертивність: результатом КФД стає зміна зовнішнього (стосовно суб'єкта дії) середовища [15, 252].

Проблемі вивчення особливостей семантичного класу **дієслів дії** присвячена праця Т. А. Кильдибекової [11]. Т. А. Кильдибекова відносить дієслова дії до антропоцентричних, тобто таких, у яких безпосередньо віддзеркалюється трудова цілеспрямована діяльність людини, результатом якої є перетворення, зміна зовнішнього світу [11, 40 – 41]. Саме тому дієслова КФД відрізняються семами активності та доцільності, які пов'язані з лівою інтенцією дієслова, а, отже, з його суб'єктним актантом [11, 45].

Л. М. Васильєв розглядає дієслова дії як акціональні, тобто такі, що мають інваріантне значення „здійснювати, реалізовувати якусь дію чи процес” [2, 121].

Різноманітність динамічних ознак, що їх виражають дієслова КФД, дає можливість поділити їх на лексико-семантичні групи (далі ЛСГ). Насамперед

розрізняють [19, 41] дієслова **контакту** (з'єднання, розділення, ін.) і дієслова **зміни структури об'єкта**, чи дієслова із значенням каузації зміни об'єктів [11, 103]. Останні у свою чергу поділяються на дієслова обробки/ обробітку, руйнування, пошкодження, знищення тощо. Основою для виділення різних ЛСГ у межах класу „Дії”, чи фізичного впливу на об'єкт, є низка диференційних ознак: денотативна природа, сигніфікативні особливості, широта граматичного діапазону, синтагматичні та парадигматичні характеристики, функціональна вживаність. Виділені ЛСГ диференціюються на вузькі лексико-семантичні підгрупи (далі ЛСП) за такими семантичними ознаками, чи *лексичними категоріями*, як: 1) спосіб дієслівної дії, 2) знаряддя або засіб дії, 3) матеріал, 4) цілеспрямованість дії, 4) результативність, 6) інтенсивність, 7) характер об'єкта дії з кількісного чи якісного погляду. Кожна ЛСГ (чи мікрогрупа) характеризується своїм набором сем, які вступають у еквіполентні та привативні опозиції й утворюють структуру цієї групи.

Більшість дієслів КФД в українській мові є багатозначними. Як слушно зауважив В. С. Ващенко, значеннево простих слів, моносемічних, чи абсолютних, у семантичній структурі сучасної української мови зовсім небагато і вони виявляються у вигляді досить рідкісної категорії [3, 9]. Це зумовлено тим, що передача всіх вторинних значень різними словами по суті не можлива, бо це переобтяжило б лексичну систему і цим загальмувало спілкування [3, 15].

Найчастіше дієслова КФД являють собою складні значеннєві комплекси з основного і низки поширювальних значень (далі ПЗ). ПЗ – це різновиди значень, що розгортаються і поповнюють основне. Носієм ПЗ є полісемічне слово.

Дієслова різних семантичних класів/ груп/ підгруп, маючи неоднакові граматичні зв'язки та лексико-семантичні особливості, характеризуються кількісно і якісно відмінними вторинними значеннями. За *кількісними характеристиками* виділяють [13, 56 – 57] дієслова: 1) з широким смисловим об'ємом – широкозначні, чи *еврисемантичні*, де кожному лексико-семантичному варіанту (далі ЛСВ) відповідає окрема денотативна ситуація; 2) з невеликою кількістю значень, семантичну структуру яких становлять не більше трьох ЛСВ [13, 60]; це так звані *олігосемантичні* дієслова (деякі мовознавці розглядають їх у межах „активної” моносемії); 3) з великим семантичним наповненням за рахунок ПЗ, але останні співвідносяться лише з однією денотативною ситуацією; це так звані *проміжні* дієслова.

З *якісного погляду* ПЗ поділяються на: первинні / вторинні (похідні), прямі / переносні (метафоричні, метонімічні, фразеологічні), узуальні / okazіональні (нетрадиційні), нейтральні / стилістично зумовлені, логіко-інтелектуальні / емоційно-експресивно-оцінні, лексичноцентричні / текстоцентричні (синтагматич-

ні), загальноновживані / термінологічні, образні (індивідуальні уживання) / пластичні (що є результатом контексту, ситуації та переносного вживання слова), вільні / фразеологічно зв'язані / ідіомні / конструктивно (синтаксично) обумовлені, експліцитні / потенційні (іманентні, можливі), ширші / вузчі (специфіковані), абстрактні / конкретні, регулярні / нерегулярні, мовні / мовленнєві.

Впадає в очі виразна еврисемантичність дієслів КФД та багатоманітність семантико-синтаксичних можливостей і велике функціональне навантаження лексем цього класу. Як слушно зазначає І. Р. Вихованець, „у зв'язку з багатоярусністю і опосередкованістю мовної структури таку ж природу виявляють і її окремі ланки, тобто підсистеми [5, 244]”.

Зважаючи на те, що аспекти впливу на об'єкт, а, отже, і денотативні ситуації, зображувані предикатами, можуть бути різноманітними, досить поширену групу становлять дієслова **зміни структури об'єкта** [11, 103]. До дієслів цієї ЛСГ належать лексеми із значенням [11, 103 – 115]: 1) „обробки / обробітку об'єкта” (*тесати, різьбити, точити, різати; копати, рити*), 2) „порушення цілісності об'єкта” (*рвати, бити, толочити, ламати*), 3) „зміни поверхні чого-небудь” (*колупати, тесати, топтати, толочити*), 4) „надання потрібної форми об'єктові” (*складати, скиртувати, в'язати, заплітати, мотати*), 5) „зміни чи переведення об'єкта в інший стан” (*бити, ламати, топити, кувати, молоти, варити*) та ін. Багатозначне дієслово різними значеннями, чи ЛСВ може входити одночасно до різних семантичних класів/груп/ підгруп, наприклад, дієслова *бити, ламати*.

Передаючи ту чи іншу динамічну ознаку, відображаючи певну екстралінгвістичну ситуацію, дієслова КФД сполучаються з іменниками на позначення „безсловесних неістот”, що є прототиповими об'єктами перехідних дієслів. Прототиповий сценарій „перехідності” включає обдумані наперед (цілеспрямовані) дії людини, протягом яких вона контролює „безсловесний об'єкт” і впливає на нього: рубає дерево, ламає гілля, розпалює вогонь та ін. [4, 69].

У творі П. Загребельного „Євпраксія” [9] знаходимо багатокomпонентну систему еврисемантичних дієслів КФД.

Як відомо, „Євпраксія” – це четвертий роман П. Загребельного із циклу книжок про Київську Русь („Диво”, „Смерть у Києві” і „Первоміст”). Події у романі відбуваються на межі XI – XII століть. Внучка Ярослава Мудрого київська княжна Євпраксія Всеволодівна виходить заміж за Генріха IV і стає германською імператрицею. Але доля цієї жінки склалася трагічно: на чужині вона зазнає принижень, страждань, поневолення, відрази до любові, тяжко переживає розлуку з рідною землею. З погляду художнього роман привертає увагу тим, що автор, використавши за основний матеріал літописи, не

белетризує їх, а полемізує з ними, „стає на шлях переосмислення фактів та подій, іноді канонізованих у працях істориків і письменників [8, 441]”. З лексичного погляду твір відзначається широким уживанням дієслів КФД переважно у їх вторинних значеннях. До того ж, письменник „намагався відтворити не тільки побут, обстановку, політичну і моральну атмосферу того часу, а й психологію наших попередників [8, 441]”, тому він активно використав у прозі народно-розмовну лексику як засіб відтворення художньо-реалістичних образів.

Передусім у П. Загребельного знаходимо оригінальні *метафори*. Не має потреби доводити, що вміло вжиті метафори і яскраво характеризують протагоністів роману, і репрезентують емоційно-експресивне тло роману. Основа метафори – це зіставлення фізичного впливу з інтелектуальним, психічним, духовним або їх взаємодія, у результаті якої конкретна семантика дієслів дематеріалізується, абстрагується, дієслова „втрачають” конкретні буквальні значення і набувають абстрактних, що слугують для опису вже інтелектуальних категорій.

Так, дієслово *ламати* має такі поширювальні переносні значення: 1) рішуче відкидати що-небудь традиційне, усталене: - *Дозволь, імператоре, - пересилуючи гамір і гук, ламаючи звичай, за яким не мав права говорити першим, викрикнув він [Забуш] і вдав, ніби хоче впасти на коліно...* [9, 139]; 2) рішуче міняти характер, звички, норів: *...Протилежне зіцлюється протилежним – гординю слід ламати смиренням, жадібність виліковувати милостинею, безділля – старанністю в праці, балакучість карати обітницею мовчання, обжирання – постом, а перелюбство – воздержаністю* [9, 328]; *Імператор справді терпів, зносив, сам собі дивувався, але його підтримувала абатиса Адельгейда, всіляко розписуючи цноти руської княжни, щоб розпалити брата, бо ж вельми добре відала, що цнотливості він не терпів ніколи і ламав її одним замахом* [9, 110]; 3) руйнувати, змінювати на гірше (життя, кар’єру тощо): *Мудрого не ламає лихо і не зіпсує щастя* [9, 250].

Автор уживає і фразеологізми із цим самим словом: *Посланці попросили справедливості, не ламати тростинки приломленої, папа нарешті дозволив Генріхові з’явитися в Каноссу, коли той принесе щире каяття* [9, 107]; *Простий люд ламав голову, що ж то воно за дари і яких ще коштовностей не вистачає тій жінці, для якої збирано багатства з усього світу* [9, 219].

Досить оригінально автор уживає вислів *ламати калину*. Перебуваючи в ув’язненні у Соколіній вежі, Євпраксія згадує, як ще малою, у Переяславі, її повезли на ламання калини [9, 259 – 260]: *„Калина росла в низині, коло річки. Поки мала Євпраксія зі своїм супроводом добралася туди, жінки вже почали ламати калину, в’язали її в пучечки, наповнювали лозові розложисті кошики червоною стиглістю, - калиново-стигли жінки, з піснями затаєно-гріховними,*

повними лукавих натяків на щось бентежне й п'янливе. Тоді мала Євпраксія нічого не вміла збагнути, тепер лишається самий спогад перед цим вогнем у камені, червоним, як давня калина з дитинства [10, 260]". У Словнику Б. Грінченка [16, 210] виокремлено такі значення слова *калина*: 1) рослина калина (дерево і ягоди); 2) символ дівочої незайманості, чистоти, цноти; 3) назва вола чи корови темно-червоної масті. Як встановила С. Єрмоленко [10, 361], друге значення відбиває зафіксовану у тогочасних фольклорних текстах семантику, що реалізується як компонент знаковості весільного обряду: вислів *ламати калину* у весільних піснях має значення „втрачати дівочу незайманість” (наприклад, *калину стратити* [16, 210]). Однак у сучасній українській мові це значення не фіксується, немає його і в Словнику. Як влучно зазначає С. Єрмоленко, вислів *калину ламати* (як і все семантичне поле *калина*) зазнав переосмислення, набувши загального змісту „естетики калинового цвіту, червоних кетягів калини” [10, 361]. Переосмислення цього вислову – результат якісних змін у лексиці, мінливості лексичних значень слів, адже мова невпинно розвивається, і те, що було правильне вчора, сьогодні вимагає поправок і уточнень. Проте, як бачимо, П. Загребельний повертає нам „старе” значення вислову та іде далі, збагачуючи його семантикою кольору, а, отже, вдало поєднуючи обидва значення у „червоному” спогаді Євпраксії з дитинства. Безперечно, удале відсвіження фразеологізмів і їх уміле використання є також творчим розвитком мови.

Поява метафор відбиває, доводить існування *тенденції до узагальнення*, що властива словесному знакові. А. А. Уфімцева зазначає, що слово здатне фіксувати різні ступені узагальнення того чи іншого поняття і завдяки здатності одночасного поєднання загального й одиничного, смислове наповнення слова збільшується, семантична структура ускладнюється, і найпростіші конкретні слова (наприклад, назви частин тіла) стають складними значеннєвими комплексами з різними ступенями абстракції їх логіко-предметного змісту [18, 229].

Лексична метафора як своєрідна модель формування ЛСВ багатозначного слова в художніх творах П. Загребельного реалізується за певними закономірностями [12, 91]. Серед різновидів метафор – шляхом приписування ознак неживому – живе, неживому – неживе, живому – живе, живому – неживе – у художніх творах П. Загребельного перше місце посідають метафоричні перенесення за моделлю „*неживому – живе*”: приписування властивостей істот предметам і явищам неживої природи, що становить сутність уособлення (персоніфікації) є однією з специфічних рис мистецького мислення П. Загребельного [12, 91 – 92]. Це легко простежити на уживанні дієслівної лексики *бити* у романі. Порівняйте: ПЗ неметафоричного характеру: *Згадувала Євпраксія, як на Красному дворі князя Всеволода били челядинців...*

[9, 313]; *Грالی лютні, кричали рицарі, били в щити від радості* [9, 189]; *...Били, грабували, громили, нападали і на княжі двори, і на церкви...* [9, 313]; *Примусять спати у воді, у кропиві... бити долонями по підлозі, бичуватися дисципліною – стерпить усе* [9, 330] і метафоричні значення цієї лексеми: *Дими падають на землю, крик б'є в небо* [9, 56]; *Нетерплячка була їй, сповнювала нез'ясованим роздратуванням, злістю не знати й на кого* [9, 276]; *Похмура зима роздягла дерева, оголила землю, була в камінь холодною пронизливістю вітрів, од яких здригалася й стогнала вежа* [9, 259]; *Ще лишався їй зелений світ пращурів, спрага росту, що синім димом б'є з сонних квітів, кільчення насіння в плідній вогкості, спалахи роси на вранішніх садах* [9, 224]; *...А він [Генріх] вважав, що то вона приховує гріх, який б'є з її очей потужними струменями* [9, 172].

Художня роль уособлень полягає в тому, що вони „збуджують, посилюють конкретні уявлення й емоції” [12, 92]. Вражає у Загребельного надзвичайна різноманітність об'єктів, яким приписуються якості істоти: явища природи, рослини, предмети тощо [12, 92].

Полісемантичне дієслово *топтати* широко уживається П. Загребельним задля вираження великої руйнівної сили дії, наприклад: „безжально *топтали* забруднене до краю червоне сукно [9, 137]”; „*топтали* слабих [9, 346]”; „*рубали, топтали* кіньми [людей] [9, 57]”; „*топтали* трави, посуд [9, 181]”. У переносних значеннях *топтати* означає: 1) „виражати зневагу до чогонебудь, ганьбити, знеславлювати”, 2) „знищувати щось, псувати”. Напр.: *Бо абат Бодо, якому на сповіді відкрилася [Євпраксія] в усьому, потоптав правду* [9, 305]; *Сором розтоптаного, життя розтоптаного, пустка запанувала довкола, розпачливіша за смерть* [9, 171].

Прості дієслова КФД, вживані у широкому контексті, стають оригінальними висловами письменника, що межують між усталеними фразеологічними одиницями і крилатими виразами, напр.: *Вже звикла Євпраксія покладатися на власні сили, черпати з власних джерел* [9, 270]; *Вам цього не збагнути, бо ви руйнуєте більше, ніж зберігаєте* [9, 197]; *І ні на мить не переставай різьбити свою статую, аж поки не побачиш у ній досконалість доброти...* [9, 140]; *Забувши гаразд відав, що не слід довго місити тісто, аби з'їсти пиріг* [10, 213]; *Матільда знов плете свої сіті* [9, 190]; *Ворогів не боявся ніколи. Густу траву легше косити. Що більше ворогів, то ліпше для справжнього воїна* [9, 108]; *Князі їдять на золоті, бояри – з срібного начиння, монахи з олов'яних мис, воїни з мідних котеліків, а простий люд – з дерев'яних ложок. Ось так і ведеться* [9, 306]; *Церква, тримаючи землю, розведе свої балачки про те, що власність зло, а бідність благо, що царство небесне належить тим, хто, як птаці небесні, не сіє й не жне, і цими дурними розбазікуваннями неминуче нашттовне тупоумних селян на думку захопити цю*

землю для себе [9, 215]; Генріх щедро обіцяв їм найтяжчі карі. **Варити** в котлах на повільнім вогні [9, 91]; Для нього відкрилося при погляді на цю неймовірно принадливу жінку, що вже не знати йому минущої найсутнішої сили, що **не пити** ніколи звідтіль, де квітне сад і **б'ють** джерела, що немає для нього там нічого [9, 233]. Тут спостерігаємо 1) своєрідне зіткнення двох мовних рівнів – лексичного і фразеологічного, що зумовлено двоїтим характером відповідних контекстів: можливим є як буквальне лексичне прочитання цих контекстів, так і переносне метафорично-фразеологічне прочитання; 2) поєднання книжних елементів з розмовними (словотворчі засоби, фразеологія, синтаксичні конструкції, лексика).

Напівпериферію ЛСГ дієслів зміни структури об'єкта представляє еврисемантична лексема **гризти**, що означає „руйнування твердих предметів” [14, 55] і має сім поширювальних значень. Напр.: *Забуши висловився за своїм звичаєм: - Що глузду **гризти** зубом зуб? Коли хочеш насититися, кидайся на м'ясо* [9, 334]; *Літописець мав би записати: „Князі **гризлися** за владу, мов вовки”* [9, 22]. У П. Загребельного лексема **гризти** набуває й оказіонального значення: *А в печі вогонь змішується з димом, давиться, корчиться в стисках у тісняві, у безвиході, він гнітиться власною силою, задихається від нерозтраченого шалу, рветься навсібіч, б'ється в камінь, **гризе** його, жалить і падає безсилий і знікчемний* [9, 221].

Оказіональні значення бувають трьох видів: 1) власне-інноваційні значення, які є оказіональними постійно; 2) оказіональні значення, яких набувають прості загальноновживані дієслова у певних контекстах [3, 42 – 43]; 3) інновації, новотвори, що є словотвірними варіантами узуальних дієслів (*знепритомніти/знепритомити* (кого), *окрилити/окрилатити* тощо) [6, 198]. Загальновідомі узуальні слова можуть ставати оказіональними, набувати нових індивідуальних смислових відтінків, якщо потрапляють у невластиве для них контекстуальне оточення. І. Браїлко появу оказіоналізмів пов'язує із властивою для людського мислення двополярною ціннісною орієнтацією: концептуалізуючи певне значення у формі лексичної інновації, людина водночас прагне дати йому однозначну – позитивну чи негативну – оцінку [1, 54]. Тому стосовно оказіональних слів слід говорити про обов'язкову прагматичну функцію, зокрема експресивну [1, 54]. Поява інноваційних дієслів (чи значень) зумовлюється в основному причинами номінативного характеру: пошуком найбільш точного у семантичному відношенні слова; позначенням понять, які не знайшли свого відображення у лексичній системі мови [6, 201].

Отже, специфіку творчості П. Загребельного становить смислове розмаїття метафор та метафоричних сполучень, зокрема метафор - персоніфікацій, оригінальні вислови, яскраві фразеологізми, що і є мистецькими засобами художньої репрезентації дійсності.

Послугуючись ними задля мовного оформлення творчого задуму і втілення естетичної мети, митці слова розширюють семантичний об'єм дієслів новими синтагматичними контекстами, тобто okazіональними уживаннями.

Аналіз розглянутих лексем вагомо доповнює наші знання про слово як основну одиницю мови у системі, про вплив контекстного оточення на модифікацію значень слів, загалом про їх полісемантичну парадигму значень та сферу використання лексико-семантичних варіантів.

Література:

1. Браїлко І. Функціональний аспект дослідження лексичних okazіоналізмів української мови// Граматика української мови у функціональному висвітленні: Зб. наук. праць/ За ред. М. І. Степаненка. – Полтава: ПДПУ, 2000. – С. 47 – 56.
2. Васильев Л. М. Современная лингвистическая семантика: Уч. пособ. для вузов. – М.: Высш. шк., 1990. – 176 с.
3. Ващенко В. С. Українська семасіологія: Типологія лексичних значень: Посібник для студентів-філологів. – Дніпропетровськ: ДДУ, 1981. – 68 с.
4. Вежбицкая А. Семантические универсалии и описание языков / Пер. с англ. А. Д. Шмелёва под ред. Т. В. Бульгиной. – М.: Языки русской культуры, 1999. – 780 с.
5. Вихованець І. Р. Частина мови в семантико-граматичному аспекті / Відпов. ред. К. Г. Городенська. – К.: Наук. думка, 1988. – 256 с.
6. Гаврилюк Н. Семантична характеристика та функціонування okazіональних дієслів у поетичному доробку неокласиків// Проблеми граматики та лексикології української мови: Збірник наукових праць НПУ ім. М. П. Драгоманова/ Відп. редактор А. П. Грищенко. – К.: НПУ, 2002. – С. 195 – 201.
7. Грипас О. Ю. Словникове трактування дієслова як презентанта семантичної структури ситуації// Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова. Серія 10. Проблеми граматики та лексикології української мови: Збірник наукових праць/ Відп. редактор А. П. Грищенко. – К.: НПУ ім. М. П. Драгоманова, 2005. – Випуск 1. - С. 49 – 54.
8. Загребельний П. А. Неложними устами: Статті, есе, нариси. – К.: Рад. письменник, 1981. – 479 с.
9. Загребельний П. Євпраксія: Роман/ Худож.-оформлювач І. В. Осипов. - Харків: Фоліо, 2003. – 351 с. – (Література).
10. Єрмоленко С. Нариси з української словесності: (Стилістика та культура мови). – К.: Довіра, 1999. – 431 с.
11. Кильдибекова Т. А. Глаголы действия в современном русском языке (Опыт функционально-семантического анализа). – Саратов: Изд. Саратовск. ун-та, 1985. – 160 с.
12. Нестеренко І. Я., Ліваковська Н. В. Семантична структура метафор у художньому мовленні П. Загребельного// Граматика української мови у функціональному висвітленні: Зб. наук. праць/ За ред. М. І. Степаненка. – Полтава: ПДПУ, 2000. – С. 91- 93.
13. Олянич А. В. Лексическое значение олигосемантического глагола (Языковой статус и варьирование в тексте)// Значение и его варьирование в тексте. – Волгоград: ВПИ, 1987. – С. 55 – 63.

14. Потапенко Т. А. Лексико-семантическая характеристика глаголов с общим значением разрушительного воздействия на объект// НДВШ, Филол. науки. - 1983. - № 2. – С. 50- 56.

15. Сильницкий Г. Г. Семантические классы глаголов и их роль в типологической семасиологии// Структурно-типологическое описание современных германских языков / Отв. ред. В. Н. Ярцева. – М.: Наука, 1966. – С. 244 - 260.

16. Словарь української мови/ Упорядкував з додатком власного матеріалу Б. Грінченко: В IV томах. – К.: Довіра – УНВЦ Рідна мова, 1997. – Т. I – II: А – Н. – 578 с.

17. Сучасна українська літературна мова: Морфологія/ За заг. ред. І. К. Білодіда. – К.: Наук. думка, 1969. – 584 с.

18. Уфимцева А. А. О типологическом изучении лексики// Структурно-типологическое описание современных германских языков/ Отв. ред. В. Н. Ярцева. – М. : Наука, 1966. - С. 218 – 234.

19. Чудинов А. П. Регулярная многозначность в глагольной лексике: Уч. пособие к спецкурсу „Рус. яз. и лит.” – Свердловск: СГПИ, 1986. – 80 с.

В. Г. Яковченко

СУЧАСНА ЖАРГОННА ЛЕКСИКА НА СТОРІНКАХ ПЕРІОДИЧНИХ ВИДАНЬ

Сучасне мовне життя українців характеризується активним впливом на літературну мову нелітературних соціальних варіантів загальнонародної мови. Особливо виразно в останні десять років спостерігається масове використання жаргонної лексики в суспільстві. Актуалізації жаргонів (молодіжного, музичного кримінального, комерційного, комп'ютерного та ін.) пов'язана з тим, що елементи нелітературної мови відображають сутність реальних соціально-економічних відносин. Зміна соціально-політичних домінант, ціннісних орієнтирів суспільства – ось головні фактори активізації жаргонної лексики.

З іншого боку потреба в жаргоні зумовлена деякими соціальними явищами в житті суспільства. Так з розвитком і подальшим заглибленням спеціалізації науки, техніки та виробництва відбувається подальша еволюція й диференціація професійних жаргонів, наприклад економічного, комп'ютерного, політичного, воєнного, бюрократичного. Разом з тим процеси інтеграції, які характерні для розвитку сучасної мови в цілому, сприяють зближенню, взаємовпливові різних професійних жаргонів і виходу професіоналізмів за межі свого середовища до просторіччя та літературної мови [9, 74]. Як результат в останні десять років спостерігаємо масове використання жаргонної лексики широкими групами населення незалежно від їх соціального статусу, вікових категорій, умов спілкування.